

DR. M. VAN HAEGENDOREN

DE STICHTING
LODEWIJK DE RAET
ALS ALGEMEEN-VLAAMSE
VOLKSHOGESCHOOL

De Stichting-Lodewijk de Raet ¹⁾ de algemeen Vlaamse volkshogeschool, is in 1960 tien jaar oud. Onder de nationale instellingen voor volksofvoeding is zij de jongste.

Bij eerste contact vallen direct twee verschillen op tussen de volkshogeschool en de traditionele verenigingen voor volksofvoeding. Vooreerst is de volkshogeschool geen ledenvereniging ; men geeft zich op voor een activiteit en men sluit zich aan bij de vastgestelde werkwijze, maar na afloop behoudt men geen enkele formele band meer, noch met de inrichters, noch met de mede-cursisten. De volkshogeschool houdt er rekening mede dat het lidmaatschap van groeperingen minder in de smaak valt dan vroeger. Een ledenvereniging — hoe algemeen aanvaardbaar haar doelstelling ook moge zijn — blijft in feite toch meestal een beperkte club. In de tweede plaats werkt de volkshogeschool in internaatsverband. Zij beschouwt iedere cursusgroep als een leefgemeenschap en legt het hoofddaccent niet op kennisverspreiding maar op het samenleven, de ontmoeting en het gesprek. De volkshogeschool verschilt van de volksuniversiteit, die in externaatsverband werkt. De volksuniversiteiten op het vasteland, opgericht naar het model van de Engelse University-Extension, beogen het verspreiden van kennis en wetenschap in de bredere volkslagen door het inrichten van voordrachten en lessen-cyclussen ²⁾.

¹⁾ Lodewijk de Raet, socioloog en economist, wees er vooral op dat de volkskracht moet berusten op economische welstand, algemene ontwikkeling en vakmanschap, fierheid over eigen aard en taal. Hij was een promotor van de toenmalige „University Extension” Beweging. Hij was vóór Wereldoorlog I de grote strijder van de vernederlandsing van het Hoger Onderwijs. Lodewijk de Raet overleed in 1914.

²⁾ In Vlaanderen zijn de verschillende „volksuniversiteiten” (soms ook puristisch „volkshogeschool” geheten) gerichte instellingen : de Katholieke Vlaamse Hogeschool Uitbreiding, de „liberale” Maurits Sabbe Volksuniversiteit, de socialistische „volkshogeschool Instituut E. Vandervelde”.

Belangrijker dan deze twee uiterlijke kenmerken van de Vlaamse volkshogeschool is haar principieel standpunt : zij werkt in nationaal verband, op *algemeen-Vlaamse* grondslag.

Het begrip „algemeenheid” in de zin die hier wordt bedoeld is een nog niet volledig gestabiliseerd begrip ¹⁾. Algemeenheid is moeilijk te definiëren... en nog moeilijker te bereiken. „Algemeenheid” is wat anders dan „neutraliteit”. De „algemeenheid” distantieert zich ook van stellingen als „open-katholicisme” of „open-hervormd” etc. *Algemeenheid* is gebaseerd ten eerste op de gehechtheid aan de eigen overtuiging, ten tweede op positieve verdraagzaamheid en ten derde op pluralisme-in-de-kern : pluralisme van de leiding en pluralisme van sprekers en deelnemers.

De Stichting vestigt hare algemeenheid op de persoonlijke samenwerking van mensen uit diverse kringen en niet op de *organisatorische* samenwerking van de „zuilen”. Zij wil *voor iedereen zijn*, door *aan niemand* te behoren. De Stichting beweert *niet* dat deze, hare huidige opvatting van de algemeenheid, de ideale is. Principieel kan men i.p.v. de stelling „*voor iedereen zijn door aan niemand toe te behoren*” verkiezen „*voor iedereen zijn door gelijk aan allen toe te behoren*”. De opvatting die de Stichting over „algemeenheid” heeft, is echter *in Vlaanderen hic et nunc de enig mogelijke*.

Algemeenheid en pluralisme worden aan de Stichting opgelegd door haar doelstelling zelf : het nastreven van essentiële *algemeen-Vlaamse* waarden veronderstelt ipso facto de werking in nationaal verband.

Officieel luidt het doel van de Stichting :

„De Stichting-Lodewijk de Raet heeft tot voorwerp het beheer en het bestuur van een instelling voor volksopvoeding en studie, die aan volwassen Vlamingen, met het oog op de *ontplooiing van hun volkskracht, de vernieuwing van de volkscultuur* en het *ontwikkelen van hun besef van samenhang*, gelegenheid tot vorming en tot bezinning wil verstrekken ten aanzien van culturele, maatschappelijke, economische en staatkundige problemen in de geest en volgens de methode van de volkshogescholen.”

1) Cfr. *Dux, Katholiek maandblad voor allen die medewerken aan de vrije jeugd-
vorming in Nederland en België* — XXVI (1950) nr 8 en XXVII (1950) nr 4

Het bevorderen van de samenhang onder alle Vlamingen is de conditio sine qua non tot het realiseren van de eerste twee stellingen (bevordering van de volkskracht en vernieuwing van de volkscultuur). Als instelling voor volksopvoeding richt de Stichting zich tot volwassenen. Teneinde het terrein van het talrijk vertakte en rijk verscheiden verenigingsleven te vermijden, en om niet in botsing te geraken met de gerichte organisaties, wil de Stichting zich vrijwillig de beperking opleggen vooral de kaderelementen of potentieel leidende elementen bij hare activiteiten te betrekken.

Onder kaderelementen worden evenwel *niet* alleen verstaan degene op wie „functioneel” deze benaming past en die dus reeds leiding functies uitoefenen ; er is ook geen sprake van een financiële noch van een intellectuele „elite”. Wij staan op het standpunt dat er „kaderelementen” in alle bevolkingslagen aanwezig zijn en wij betrouwen er in grote mate op dat de aankondiging en de opvatting van de cursussen uit zichzelf selectief werkt, d.w.z. toch niet van aard is om massa-mens aan te trekken.

HET ONTSTAAN VAN DE VLAAMSE VOLKSHOGESCHOOL

De omstandigheden en de geest waarin een inrichting ontstaat, oefenen een blijvende invloed uit op de verdere ontwikkeling ervan.

Een volkshogeschool veronderstelt niet hoofdzakelijk een gebouw maar wel een gezindheid en een begrip waarbij het accent op *vo* ligt en zulks in de zin van „de generaliteit” van een cultuur- of lotsverbonden gemeenschap.

De volkshogeschool ontstond in Denemarken en werd later in andere landen opgericht, steeds als het andragogisch antwoord op concrete volksnood.

Ook de Vlaamse volkshogeschoolwerking waarmede in 1950 werd *wa* wal gestoken (eerste cursussen in augustus en september) *was* en gegroeid uit wel bepaalde behoeften als dusdanig aangevoeld.

De autoritaire of pseudo-autoritaire strekkingen in de vooroorlogse radikale vleugel van de Vlaamse Beweging, de collaboratie en de repressie hadden Vlaanderen verdeeld en verlamd. Voeg daarbij de politieke etterbuil van de Koningskwestie en de schooloorlog die zijn schaduwen vooruit wierp : een opeenhoping van twist en wantrouwen

van overdraagzaamheid op vooringenome

noemenheid.

id. Nooit was de behoefte aan medeburgerlijke samenhang en lidariteit zo groot. Onder de naoorlogse invloed keerde de massa terug toe aan de eigen volkscultuur. Het bevorderen van de volkscultuur en vooral de vernieuwing van de volksopvoeding drongen zich op. De moeilijkheden van het culturele verenigingsleven tekenden zich duidelijk af.

De welvaartsvlaag en het economische faciliteitsbeleid der toenmalige regeringen werkten als een narcose t.a.v. de economische achterstand van de Vlaamse gewesten. Reeds de titel van de eerste volkshogeschool-cursus, „De werkloosheid in de Vlaamse gewesten”, was in die zin een weliswaar voorzichtige maar toch ondubbelzinnige proclamatie. Er werd beweerd dat de Vlaamse kwestie „opgelost” d.w.z. gelijkwaardig was. Het was wel duidelijk dat de Vlaamse Beweging moest „verdacht” worden of liever dat men er eindelijk moest mede ophouden zo maar (al of niet met een zienersblik) te „denken” en „politiek te maken van uit begripsanalyses” — zoals een wijs Vlaams-radicaal politicus het treffend formuleerde. Vernieuwing van Vlaams radicalisme was enkel denkbaar indien men terug wou tot de opvattingen van Lodewijk de Raet. Met de wisselwerking tussen economische en culturele factoren diende rekening gehouden te worden. Men moest ermede ophouden te „kurieren am Symptom”.

Dit alles betekent een proces van politieke rijpwording en bewustwording en dus: volwassenen-vorming. Aan dit alles werd na de oorlog voor het eerst gedacht op het Algemeen Vlaams Congres in 1948. Daar ook werden de eerste menselijke contacten gelegd en leerden enkelen van de latere promotoren van de Vlaamse Volkshogeschool, mensen van „links” en van „rechts”, mekaar kennen en vertrouwen. Het was Edw. Amter, algemeen secretaris van het Davidsfonds, die mij met de vrienden M. Lamberty, R. Merycy en H. De Vos in contact bracht!

En Noordnederlandse vriend uit de jeugdbeweging signaleerde mij de Nederlandse volkshogescholen met H. van der Wielen en O. Guernonprez en verwees mij zeer bijzonder naar V. Haesaert, Oom Vital. Het was O. Zeghers van het Vl. Econ. Verbond die mij bij M. Naessens introduceerde in verband met de eerste cursus „De werkloosheid in de Vlaamse gewesten”. M. Naessens deed zich vervangen door zijn medewerker Herman Baeyens, de huidige secretaris-penningmeester van de Stichting. Hij was het die op de eerste cursus naar de diepere Vlaamse problematiek van de werkloosheid moedig doortastte.

Prof. H. de Vries-Reilingh die als „cursist” aankwam op de tweede cursus (sept. 1950), aan de Geschiedenis van de Vlaamse Beweging gewijd, vond dat het niet een los experiment of evenement mocht blijven; er diende integendeel in snel tempo te worden opgeschoten — anders zou „dat toch weer niets worden”.

J. van Waterschoot wist raad tegen de dreigende mislukking van het allereerste weekeinde waarvoor zich praktisch niemand opgaf door te suggereren: „pas je aan — laat het een „studiedag” zijn te Brussel zelf gehouden en riskeer het maar” — en John had juist gezien. De zaal liep vol. Zodoende opende hij voor het volkshogeschoolwerk de weg om op sommige weekeinden tevens als een gesprekcentrum op te treden. Prof. Pater van Breda wou dat er voor het probleem van de culturele toenadering in de Benelux een beroep zou gedaan worden op oud-minister Hoste, de vader van het Belgisch-Nederlands Cultureel Verdrag. Minister Hoste kwam zelf naar het weekeinde en bracht de authentieke Londense akte mee (cultureel verdrag). Van de kalme overtuiging van deze oude flamingant ging een onbeschrijfelijke bezieling uit wanneer hij nuchter betoogde hoe broodnodig het voor Vlaanderen is zich op Nederland te oriënteren.

Ik zal nog wel een aantal pioniers vergeten hebben. Daar waren bv. nog Bob van den Bloock en Wim Jorissen die daadwerkelijk mee assisteerden bij de eerste cursussen — opnieuw links en rechts hand in hand. De Nederlandse volkshogescholen bezorgden assistenties en sprekers. W. Melis duwde de wagen in de richting van de agrarische en regionale problemen.

Bij dit alles was het volkshogeschoolwerk straatarm. Voor gastvrijheid in jeugdherbergen zorgde Huig Hofman, de toenmalige voorzitter van de V.J.H.C. en voor de eerste centen werd er geschoooid o.m. bij N.V. Mercator (eerst van al) en bij de Kredietbank — iets later bij onze grote maecenas J. D'Hondt. P. Rock hielp met een substantiële subsidie van de Dienst Volksopleiding.

Om te beginnen werd er alzo over en weer geëxperimenteerd onder de vage benaming „volkshogeschoolcursussen”. Weldra echter, nl. in 1951 moest er gedacht worden aan een vaste organisatie en aan het bepalen van principiële standpunten. Max Lamberty, Z.E.P. K. Van Isacker S.J. en R. Mercy hebben een groot aandeel gehad in het bepalen en vastleggen van de principes die bij de promotoren leefde. Nogmaals het pluralisme rechts-links aanwezig in de oerel! Het ontstaan zelf van de Vlaamse volkshogeschool was „ontmoeting” van

mensen met een vaste eigen overtuiging maar tevens met de wil tot samenwerking bezielde tot het bevorderen van de Vlaamse volkskracht. Ik hoop door deze anekdotische (vanzelfsprekend onvolledige) en al te persoonlijke stijl beter dan door het citeren van data en documenten de sfeer geschetst te hebben waarin het Vlaamse volkshogeschoolwerk tot stand kwam.

Van in 1950 werden er regelmatig volkshogeschoolactiviteiten georganiseerd; pas in 1952 werd de Stichting-Lodewijk de Raet officieel opgericht als „*Instelling van Openbaar Nut*” onder het algemeen voorzitterschap van Prof. Dr M. Lamberty. De algemene voorzitter is de neef van wijlen Lodewijk de Raet.

Het juridisch statuut van een Instelling van Openbaar Nut verbiedt haar een ledenvereniging te zijn of te worden. Wettelijk zijn ongeveer vijftien leden van de Raad van Beheer verantwoordelijk voor het nastreven van haar doel en het beheer van hare werkmiddelen. Het dagelijks bestuur berust bij een presidium van vijf leden.

Adviserend is daarbij de Algemene Raad, een veertigtal personen sterk, het Financieel Comité en een aantal regionale en gespecialiseerde commissies. Deze laatste worden soms maar voor een beperkte tijd en met een concreet doel opgericht.

DE STICHTING AAN HET WERK

Het is niet zo gemakkelijk een bijdrage op te stellen over de werking van een organisatie waar men zelf dagelijks bij betrokken is. Gelet op de affectieve banden, waarvan men zich niet kan ontdoen, kent men ze niet objectief, ook al weet men er alles van ¹⁾.

Deze moeilijkheid werd voor mij gedeeltelijk uit de weg geruimd omdat mevr. Roels-Bauwens, als stagiste van een school voor maatschappelijk werk (Stedelijk Instituut voor Sociale Studiën, Gent) hare scriptie aan het Vlaamse volkshogeschoolwerk wijdde en zodoende een leidraad verschafte die toelaat de werking te evalueren. Voor zoverre uit het archief van de Stichting zelf de nodige gegevens niet konden opgehaald worden, ondernam mevr. Roels een enquête bij de 3.178 oud-cursisten van de jaren 1957 en 1958. Uitvoerige vragen

lijsten, eerst bij een 50-tal proef-personen getest, werden uiteindelijk door 767 oud-cursisten beantwoord.

INDELING VAN DE ACTIVITEITEN

Aangepast aan deelnemers en onderwerpen, werden tot nu toe de volgende types van „volkshogeschoolbijeenkoms^t” ingericht — schematisch te herleiden tot vier : de eigenlijke volkshogeschoolcursussen, de open studieweek, het weekeinde (of studiedag), de volkshogeschoolreis.

De „volkshogeschoolcursus” of gesloten studieweek

Voor wie van definities houdt is een volkshogeschoolcursus een bijeenkomst van *jonge volwassenen* die er *vrijwillig* naartoe komen. Zij vormen gedurende een bepaalde tijd een *levensgemeenschap* om zich over *problemen van het volksleven*, in *nationaal verband*, actief te bezinnen.

Het internaatsverband is speciaal van aard *het groepsleven* te bevorderen : een mens, hoe geleerd ook, bereikt zijn geestelijke volwassenheid niet, indien hij niet deel uitmaakt of uitgemaakt heeft van een groep. Een volk bezit geen blijvend nationaal leven indien dit niet steunt op groepen, op gemeenschappen, of op groepsleven.

De Vlamingen kennen het echte groepsleven nog te weinig, hetgeen als een groot cultureel tekort en als de oorzaak van vele misères te beschouwen is.

Volksopvoeding in internaatsverband is in Vlaanderen een novum ¹. Onze volkshogeschoolcursussen zijn derhalve zeer korte cursussen van maximum 5 of 6 dagen. Cursussen korter dan 5 dagen hebben geen zin. Het is alle leiders van internaatscursussen bekend dat de gemoedstoestand van de deelnemer een curve volgt die ongeveer op het volgende neerkomt : 1e dag : verwonderd zijn en zich vreemd voelen ; 2e dag : ontmoedigd zijn of tenminste een tikje moeheid voelen ; 3e dag : zich aanpassen aan de groep en het groepsleven beleven ; 4e dag : zich inschakelen, zich thuis voelen, enthousiast medewerken.

¹) Afgezien van de gesloten retraites in het kader van de zielzorg en van de 10/12 dagen leiderscursussen in de verkennersbeweging ! De scoutsbeweging was in dat opzicht evenals op menig ander gebied, in hare vooroorlogse periode, haar tijd 30 jaar vooruit.

Zelfs al wordt dit proces geactiveerd door groepswerktechnieken, blijkt het niet mogelijk op minder dan 5 dagen resultaten te verwachten. De Stichting zou zo spoedig mogelijk tot langere cursussen moeten overschakelen.

Uit de opsomming van de onderwerpen hier verder, kan men de indruk opdoen dat een aantal cursussen hoofdzakelijk gericht zijn op het aanleren van „technieken”: *doe-cursussen* i.p.v. *denk- of praat-cursussen*. Indien het „doen” overwegend is op deze cursussen, geschiedt zulks toch in functie van de ontmoeting rond een idee, in casu de grote nood van Vlaanderen aan creatieve methoden en zelfwerkzaamheid in school, jeugdbeweging en verenigingsleven.

2. De *volkshogeschoolreizen* van de Stichting verlopen in dezelfde vorm en geest als de cursussen. Meestal vormt de Stichting een eigen reisgroep: het programma wordt opgemaakt in samenwerking met een buitenlandse volkshogeschool. Ofwel wordt er van de ene plaats naar de andere gereisd, ofwel verblijft de groep op éénzelfde plaats en maakt vandaar uit excursies. Steeds wordt er naar een evenwicht gestreefd van bezoeken, interview-gesprekken, lezingen en discussies. Een andere vorm van „volkshogeschoolreis” is het aanwerven door de Stichting van cursisten voor deelname aan buitenlandse of internationale cursussen.

Open studieweek

De eigenlijke cursus is een ontmoeting, overwegend bedoeld tot *vorming* van de cursisten. Bij de open studieweek wordt het accent meer op het behandelde probleem gelegd. De persoonlijke vorming blijft beperkt bij het rationele vlak van het „beter kennen van de veelzijdige aspecten van een probleem”, terwijl in een internaatscursus niet enkel de andere *opvattingen* van het probleem dan de zijne, maar vooral de andere *mensen* benaderd worden.

Weekeinden en studiedagen

Deze bijeenkomsten zijn voor de volkshogeschool werkelijk van periferisch belang. Toch krijgen zij numeriek een steeds groter aandeel in de werking van de Stichting. De oorzaak van deze ontwikkeling dient gezocht in het feit dat de Stichting niet beschikt over een eigen volkshogeschoolgebouw. De groei van de cursusactiviteiten wordt daar

door enigszins vertraagd terwijl de „volkshogeschool te velde” zich normaal uitbreidt als element van streekontwikkeling.

Naar weekeinden en studiedagen komt doorgaans een groter aantal deelnemers dan naar cursussen of studieweken. Wij bereiken dan oudere deelnemers en mensen die reeds verantwoordelijkheid dragen en niet de tijd kunnen vrij maken om een volledige studieweek te volgen. Op die manier wordt de boodschap van de ontmoeting in ruimere kring uitgedragen, wordt een groter aantal vraagstukken in het licht gesteld, worden de mensen bereikt „waar ze staan” in de eigen streek en in dienst van de eigen streek.

Vanzelfsprekend wordt er op weekeinden en studiedagen ook met zoveel middelen mogelijk naar persoonlijk contact gestreefd al is de gelegenheid ertoe geringer.

KEUZE VAN DE ONDERWERPEN

Ziehier een greep uit de onderwerpen die de jongste twee jaar werden behandeld. Wij delen ze in volgens de rubrieken die op het secretariaat van de Stichting werden aangelegd.

Politieke vraagstukken: „Vlaanderen in de wereld”, „Politiek en volksopvoeding”, „Culturele autonomie”.

Sociaal-economische onderwerpen: „De automatie en de mens”, „Industriële vormgeving”, „Visuele media in zakenleven en volksopvoeding”, „Waterzieke gronden”, „Arbeid, bedrijf en samenleving”, „Vrouw en Beroep”, „Bescherming en voorlichting van de verbruiker”, „Community Organisation”, „De Antwerpse haven en de Belgische buitenlandse handel”, „Sociaal-economische en politieke aspecten van het steenkolenprobleem”, „Communicatieproblemen”, „Straataankleding”, „Van stedenbouw tot ruimtelijke ordening”, „De mens en de economische expansie”.

Regionale belangen: „Het land van Asse”, „Het land van Aalst in nood”, „Wat morgen met onze zeevisserij?”, „West-Brabant”.

Studiedagen of cursussen op het gebied van de volksopvoeding: „Wonen in deze tijd”, „Bouwen en wonen”, „Kinderen wonen ook”, „Wooncultuur en vormgeving van meubelen”, „Eigentijdse vormgeving en architectuur”, „Scheppende handen”, „Creatief spel”.

„Creatief musiceren”, „Werk en spel van kleuter en kind”, „Het kind en zijn speelgoed”, „Onderwijsorganisatie”, „Wetenschapsverspreiding”, „Exotische culturen”, „Visuele media in volksopvoeding en onderwijs”, „De vereniging in een veranderende maatschappij”, „Democratisch verenigingsleven”, „Groepswerk in het verenigingsleven”, „Vrouw en maatschappij”, „Gemeenschapsdans”, „Met de school buiten de school”, „Economische expansie en beschaafde omgangstaal”, „Het film- en televisieforum”, „Radio- en TV-problemen”, „Kunst in maatschappij en volksopvoeding”, „Elegantie en cultuur”, „Studieoriëntering”.

HOE WORDEN DE ONDERWERPEN GEKOZEN?

De aanleiding is zeer verscheiden: besprekingen op de Algemene Raad, toevallige gesprekken met medewerkers en sympathisanten, suggesties van vrienden of bevriende instellingen, suggesties van cursisten, onderwerpen in Nederland en in het buitenland op volkshogescholen behandeld en vanzelfsprekend lectuur of observatie.

Niet alle onderwerpen die het verdienen kunnen aan bod komen. Belangrijke problemen worden vaak nog niet aangevoeld en moeten eerst worden opgewarmd wil men kans hebben het geschikte gehoor samen te krijgen. Op dit punt kan de pers een rol spelen. Voor andere onderwerpen vindt men geen gepaste sprekers: „mensen die het weten, die het zeggen mogen en willen, die het zeggen kunnen”. Achteraf kan men constateren dat ook minder wenselijke invloeden de keuze soms hebben bepaald:

- de vreugde die de organisatoren of promotoren hopen te beleven omdat dingen die hun duurzaam zijn „eens gezegd worden”;
- de gemakzucht die er onbewust toe aanzet bekende paadjes te bewandelen;
- het rondvlinderen: de belangstelling voor alle onderwerpen die mensen kunnen trekken;
- de hypertrofische groei en eenzijdige oriëntering vanwege het (aanvankelijk onverhoopt) succes van bepaalde onderwerpen.

Ziehier enkele voorbeelden van begane vergissingen:

In sommige gevallen werd een studiedag i.p.v. een weekeinde gehouden enkel omdat het gemakkelijker was.

De voorlichtingsdagen „Kongo” die zonder onderbreking van 1952 tot 1958 werden ingericht eisten weinig inspanning inzake voorstudie en geraakten telkens volgeboekt. Achteraf gezien blijken dit toch gemakzuchtige oplossingen geweest te zijn. Door de harde korst van de officiële waarheid heen werd niet genoeg getast naar de realiteit tout court.

De eerste cursussen „Scheppende handen” werden eigenlijk als een experiment op touw gezet. Aanvankelijk werd er nogal wat aan zeer ambachtelijke vrije-tijdswork gedaan bv. pitriet vlechten, werkjes met ijzerdraad, enz., activiteiten die weinig creatief zijn. Het succes van zulke cursussen was bijzonder groot en het gevaar niet denkbeeldig dat wij ons uit gemakzucht die kant uit zouden laten drijven. We zouden gemakkelijk iedere vakantie verschillende cursussen kunnen houden om een groep mensen te laten vlechten, koperdrijven, ijzerdraad bewerken, enz. — indien wij deze koopwaar maar van de label „creatief” moesten voorzien. Gelukkig kwamen wij van die dwaling terug. De kritiek van vrienden en medewerkers deed ons deze waterscheut eenvoudigweg afknippen: het werkelijk creatieve beginsel werd centraal gesteld en alle uitwassen werden tegengegaan. geleidelijk wordt er nu aan de synthese en harmonie van diverse creatieve activiteiten (groepswork, creatief spel, handenarbeid, muziek) gedacht. De cursussen aan onderwerpen van gespecialiseerd ambachtelijk handwerk besteed hebben wij daarom niet afgeschreven, we integendeel. Zij zijn zeer nuttig als vervolmakingscursus en vormen tevens een middel om onder een bepaald aspect deelnemers die wij anders niet zouden bereiken voor het creatieve beginsel te interesseren. Het eist echter bijzonder veel aanpak van een cursusleider om mensen die zich voor een cursus opgeven met de hoop „techniekjes te leren of te „knutselen” op de korte tijd van 5 dagen, achtereenvolgens grondig teleur te stellen en ze nadien enthousiast te maken om te verbranden wat ze tot dan toe hadden vereerd.

Met sommige onderwerpen is het succes zo gemakkelijk dat men blootgesteld geraakt aan een hypertrofische groei. Zulks is bv. het geval met het onderwerp „wooncultuur”. Deze activiteiten gaan uit van de vaststelling dat de volkscultuur meer gebaat wordt door de vorm en de stijl van de dagelijkse dingen des levens (laagvlakten der cultuur), dan door de „hoge” cultuurtoppen. Hoofdzaak is de mensen te verlossen van oneerlijkheid en kitsch. De activiteiten op het gebied

omgeving. Wordt de industrieel ontwerper niet de grote plastische instenaar van onze tijd?

De actie wooncultuur evolueerde én wat betreft uitgenodigde deelnemers — én wat betreft de hearth of the matter. De eerste cursussen waren bedoeld voor verloofden. Nadien werd het een kruistocht voor goede eigentijdse vormen. Langzamerhand viel het op dat wij openuren aan het instampen waren, dat de cultuurschande van old finish (et zgn. stijlmeubel) vanzelf dood gaat en de modernistische kitsch in stilaan (na W.T. 1958) een groter gevaar dreigt te worden. Op-euw dient het niveau omhoog getrokken en de actie uitsluitend plaatst op het vlak van het „leren zelf te kiezen” volgens eigen wust inzicht. Wat het publiek betreft, ontdekken wij waar het raartepunt dient gelegd: de kaderelementen van de vrouwenorganisaties en de leerkrachten van het huishoudonderwijs.

andere onderwerpen waar hypertrofie kan intreden zijn bv. „film” en „moderne kunst”. Ongetwijfeld weer mode-thema's, maar anders actuele noden! Het is niet de taak van de Stichting, doch wel in het verenigingsleven en van de filmclubs, de filmopvoeding van de gewone man ter hand te nemen.

Het mag er nooit om gaan de lijst van de activiteiten met een tiental onderwerpen aan te vullen. De Stichting mag hare actie niet verder voeren dan hare eigen taak reikt: probleemstelling, ontmoeting en naar het nodig is kadervorming!

Wij mogen deze beschouwingen over de activiteiten niet besluiten onder er aan toe te voegen dat het aanvatten van sommige onderwerpen door de Stichting voor gevolg had dat deze problemen ook anders in het licht werden gesteld, hetgeen anders misschien maar ter zou geschied zijn.

Wij het evalueren van de werking dient ook vermeld dat sommige thema's niettegenstaande hun belang en alle gedane moeite, toch *islukten* omdat ze niet door een bestaande stroming gestuwd werden en wij er niet in slaagden de muur van onverschilligheid te doorbreken.

Het probleem van de schoolexcursies (*Met de school buiten de school*) werd in samenwerking met de Vlaamse Jeugdherbergcentrale aanvaard; het werd bedoeld als een actie tegen de pedagogische misdaden die doorgaans de schoolexcursies zijn: de jeugd wordt verkeerd begeleid in het meest banale oppervlakkige toerisme i.p.v. te leren hoe en verstandig dient te reizen. Niettegenstaande de Minister van

Openbaar Onderwijs een extra dag vrijaf toestond aan de leraren uit het Rijksonderwijs die naar het weekeinde wilden komen en o het katholiek onderwijs ons aanmoedigde, daagden er slechts weinige leraren op.

Een centraal probleem voor onze cultuur is ongetwijfeld het vraagstuk van de verhouding „Techniek” en „Cultuur”. De onder dit mot aangekondigde cursus moest, niettegenstaande er behoorlijk propaganda voor gevoerd werd, afgelast worden, omdat er praktisch geen belangstelling voor bestond.

Voor de behandeling van het *probleem van de kernenergie* op een studiedag te Antwerpen daagden er hoop en al twintig mensen op. Anderszins kan een onderwerp op korte tijd snel „rijpen”: in 1958 kregen wij vijf inschrijvingen voor een cursus „*creatieve muziek*” en vanaf 1959 moeten voor deze cursussen, op dezelfde wijze bekeerd gemaakt, deelnemers worden afgeschreven. De idee was ondertussen de baan op geraakt!

Deze enkele voorbeelden duiden wellicht op bepaalde algemene Vlaamse tekorten. Zij wijzen, van het standpunt uit van de aanpak van de volkshogeschool, op fouten in de pronostiek en vooral fouten in de propaganda die er telkens op neer kwamen dat het verkeerd is te menen dat een onderwerp „zit” omdat een commissie van vijf of vijf enthousiaste mensen het, op objectieve gronden, of uit persoonlijk sentiment, belangrijk vindt. Ook de volkshogeschool vergat wegens dat men niet aan volksopvoeding doet, enkel vanuit een bestuur vergadering. Mislukkingen of halve mislukkingen vielen meestal uit programma's te beurt die van achter een bureau werden in elkaar gestoken, terwijl de initiatieven die natuurlijk gegroeid waren uit het volkshogeschoolgesprek of uit een bestaande stroming, succes oogstten.

Men moet er zich bij neerleggen dat objectieve behoeften daarvoor nog geen succes insluiten. Toch moet men er op uit zijn eerst en vooral te denken aan behoeften en maar in tweede orde aan succes. Het succes kan overigens zeer bedriegelijk zijn. Er zijn nu eenmaal onderwerpen waarvoor er bij een *beperkt* aantal mensen een zeer levendig belangstelling bestaat. Indien men zulk onderwerp aanvat lopen er of 3 cursussen overvol... en nadien blijkt de weide afgegraasd. Betekent zulks dat men er verkeerd aan gedaan heeft deze cursussen te organiseren? Niet noodzakelijk! Waarschijnlijk heeft men voor

de curve van het succes gaat dalen, men zich op de ware — meestal diepere oorzaken — heeft te bezinnen.

Het meest sprekende voorbeeld van de afstand tussen behoefte en succes zijn zeker de bedrijfscursussen. In Nederland hebben deze cursussen een groot aandeel in het volkshogeschoolwerk ; in Vlaanderen blijven wij sukkelen. Hierover verder !

Er zijn ook activiteiten die in de ogen van buitenstaanders een groot succes waren... en in feite halve mislukkingen.

Dit was nl. het geval met sommige studieweken „Vlaamse Beweging” te Hofstade. Deze cursussen waren niet altijd werkelijk volkshogeschoolactiviteiten, maar de nood aan Vlaamse samenhang door ontmoeting was zo groot, dat er aanvankelijk niet te kiezen viel. Voor de symbolische betekenis van de ontmoeting moesten andere beschouwingen wijken.

Achteraf mag wel aangestipt worden dat deze cursussen van meet af aan geleden hebben onder hun hybridische opvatting: enerzijds vormingsweek voor jongeren en anderzijds ontmoetingsweek voor ouderen. Deze opvatting bood ongetwijfeld ook voordelen.

Sommige Hofstaadse weken zijn ook bijzonder waardevol geweest nl. deze waar discussie en ontmoeting in goede banen geleid werden aan de hand van voorafgaande studie en onderzoek b.v. de studieweek „De Nederlandse cultuur in België”.

Herhaaldelijk heeft de vaste groep aanwezige jongeren en hebben ook sommige ouderen te Hofstade de eis gesteld om aan de studieweek een volstrekt besloten internaatskarakter te geven. Op dit verlangen werd niet ingegaan zolang het duidelijk bleek dat de versplinterde Vlaamse Beweging deze jaarlijkse ontmoeting, hoe dan ook, nodig had als brood. Dit stadium van de Vlaamse Beweging is nu gelukkig voorbij en de Stichting mag er zich ontlasten van achten tegen de verdeeldheid in der haast een nooddijk uit alle „materialen en nog wat” op te werpen. De Stichting mag zich terugtrekken uit deze vooruitgeschoven positie, die eigenlijk niet de hare is, om zich enkel te wijden aan haar specifieke taak : de opnieuw ingedijkte polder helpen in cultuur brengen.

TOEKOMSTIGE PLANNING

Tijdens de eerste jaren van haar bestaan heeft de Stichting schijnbaar onplanmatig gewerkt omdat zij er op uit was een voldoende „kwantiteit” volkshogeschoolwerk te verrichten ten einde de idee van plura-

listische samenwerking rond problemen die het *bonum commune* betreffen in zo vele kringen mogelijk te doen ingang vinden. Het was wenselijk vele diverse onderwerpen af te tasten. Geleidelijk werd er gepoogd sommige waterscheuten weg te snoeien en de werking te concentreren op onderwerpen die het best de doelstelling van de algemeen-Vlaamse volkshogeschool dienen.

Het is meer en meer de bedoeling om in de toekomst onze beperkte middelen zo spaarzaam mogelijk te gebruiken voor activiteiten die verantwoord geacht worden. Zulke politiek is aangewezen naarmate het volkshogeschoolwerk beter gekend geraakt en derhalve bij de planning minder met zijdelingse factoren zal rekening moeten houden.

Het toekomstig schema zal er ongeveer als volgt uitzien¹⁾ :

A. *Volkshogeschoolcursussen*

Wij wensen ons voorlopig althans te concentreren op een eerder beperkt aantal onderwerpen.

Op het gebied van de *volksopvoeding* staat het stimuleren van de *zelfactiviteit* centraal.

Op sociaal-economisch gebied willen wij de Vlaamse gemeenschap en de kleine Vlaamse man tot hogere ambities brengen — een Vlaams-nationaal economisch bewustzijn stimuleren, het Vlaams lager kader tot een verantwoordelijk inzicht brengen !

B. *Studieweken* om nieuwe onderwerpen die voor Vlaanderen belangrijk zijn te onderzoeken en te experimenteren. Dit mogen „open studieweken” zijn als het niet anders kan. Meer dan een tweetal studieweken kunnen er per jaar niet gehouden worden.

C. *Eenmalige studieweekenden of studiedagen* voor onderwerpen die een rondetafelgesprek vereisen. Hier treedt de Stichting vooral op als gesprekcentrum. Gelet op de moeilijke voorbereiding zal ook hier slechts een klein aantal onderwerpen ieder jaar kunnen aan de beurt komen.

D. *Regionale weekenden, studiedagen of cyclus van studiedagen.* Welomschreven regionale belangen moeten van centraal belang geacht

¹⁾ De volkshogeschoolreizen zijn hier niet inbegrepen omdat wij op dit gebied, behalve voor de reizen naar Nederland, ons nog eigenlijk in sommige opzichten in een experimenteerstadium bevinden en onze weg veelal nog zoekende zijn.

worden voor de Stichting. Langs het streekbewustzijn om kan het algemeen Vlaams bewustzijn bevorderd worden.

E. *Herhalingsweekeinden in samenwerking met regionale instanties.* Als „volkshogeschool te velde” tracht de Stichting een aantal week-einden in te richten in samenwerking met plaatselijke overheden en met de besturen van sociale organisaties en van verenigingen voor volksopvoeding. Deze weekeinden worden bedoeld als een *ontmoeting* van kaderelementen of potentieel leidende elementen, uit verschillende kringen.

Door dezelfde onderwerpen bij herhaling te behandelen, kan de afwerking van de programma's beter worden verzorgd.

De volgende onderwerpen worden in het vooruitzicht gesteld voor 1961 :

Economische expansie

Studieoriëntering

Is er een uitkomst voor de jonge boeren?

Ruimtelijke ordening

Hoe kan België meer exporteren?

Vlaamse Beweging... morgen

De ontwikkeling van de Vlaamse Beweging

Voorlichting en bescherming van de verbruiker

Wonen in deze tijd

Kinderen wonen en spelen

Creatieve opvoeding

Creatief musiceren

Elegantie en cultuur

Industriële vormgeving (Sociale, culturele en economische betekenis)

Europa en wij

Gemeenschapsvorming en streekontwikkeling

De culturele taak van de onderneming

Problemen van de huisvesting

DE CURSISTEN

De ondernomen enquête licht ons vrij volledig in over de cursisten. De antwoorden komen weliswaar slechts van 767 oud-cursisten op de 3.178 van de jaren 1957 en 1958, maar wij mogen deze antwoorden, behalve voor een paar van de gestelde vragen, als voldoende representatief beschouwen.

Wij kunnen ons de groep cursisten in haar bonte verscheidenheid betrekkelijk goed voorstellen.

Zij verklaren voor 77,5% in persoonlijke naam naar de volkshogeschool te komen — 13% komen vanwege hun werkgever (school, bedrijf) en 9,5% vanwege een vereniging. Het feit dat 22,5% van de deelnemers door een instelling „gestuurd” werden, betekent niet dat ze zich niet volledig vrijwillig opgaven. In vele gevallen is het de cursist zelf die ervoor zorgt dat hij gestuurd wordt.

Het bijzonder hoge percentage van cursisten die zich in persoonlijk naam hebben opgegeven, is een waarborg voor enthousiaste en actieve medewerking. Anderszins is de uitstraling van deelnemers die gezond werden in vele gevallen groter omdat men ze afvaardigt met de hoop dat het bedrijf, de school of de vereniging er nut bij hebben.

Het percentage van 77,5% deelnemers in persoonlijke naam en 22,5% gestuurde cursisten dient vergeleken met de procenten van hen die beweerden in hun omgeving verslag over de cursussen te hebben uitgebracht nl. 82%.

Hieruit blijkt dat althans de meest dynamische oud-cursisten, „hele licht” niet onder de korenmaat houden.

Aan de hand van een paar vragen van de enquête werd getracht om te achterhalen uit welke motieven de cursisten zich opgaven en of ze aan hun verwachtingen voldaan werd.

Het antwoord op de vraag „waarom komen de mensen?” is essentieel voor iedere organisatie van volwassenen-opleiding.

Helaas op dit gebied mag men aan de resultaten van de enquête geen absoluut belang hechten.

De enquête ging hier mank aan deskundig psychologisch inzicht; het is nu zo dat een aantal mensen bij hun opgave voor een cursus in hun onderbewustzijn een verborgen agenda meevoeren. Daar ligt de knoop! Beantwoordt een cursus aan de *werkelijke* diepere verwachtingen en noden?

Wij zullen op dit gebied nieuwe steekproeven moeten ondernemen en zulks afzonderlijk voor de diverse soorten activiteiten en bij middel van vragen die naar de verborgen, niet bekende motieven, peilen. Dit is nodig willen wij in iedere cursus de vereiste sfeer scheppen en werkelijk zeker zijn dat wij de deelnemers die ons 5 of 6 dagen van hun tijd afstaan ook inderdaad „waar voor hun geld” aanbieden. Voor zoverre het ondernomen onderzoek enige betekenis heeft, is het resultaat positief d.w.z. dat de openlijk medegedeelde verwachtingen

gelost werden. De verwachtingen zelf zijn echter niet volledig moedigend voor de enthousiasten van het volkshogeschoolideaal. De verwachtingen van de cursisten zoals zij ze zichzelf voorstellen na cursussen vertonen de volgende verhouding :

dividuele belangstelling uit utilitaire motieven.....	4
dividuele belangstelling uit niet-utilitaire motieven	2
langstelling in de ontmoeting	1

Vooreerst de verwachtingen geformuleerd geweest zijn vóór het begin van de cursus en moesten *alle* cursisten antwoorden zouden de strikt dividuele motieven nog hogere procenten halen.

Daarom moeten er zeker naar streven de verwachtingen om te buigen tot een verhouding die b.v. er als volgt zou uitzien :

Wil tot ontmoeting met anderen	4
Individuele niet-utilitaire belangstelling	2
Individuele utilitaire belangstelling	1

Voorts blijkt dat de Stichting in de komende jaren vooral de idee van pluralistische ontmoeting zal moeten in het licht stellen en dat de cursusleider de motieven die bij de aankomst op de cursus van belang zijn, moet weten aan te vullen in de zin van een belangstelling voor 't gemene goed : de ontmoeting en de solidaire verantwoordelijkheid.

Voor één soort cursussen kan men nu reeds constateren dat dit proces al plaats vindt in de loop van de cursus nl. voor de cursussen aan creatieve methoden gewijd. De deelnemers verklaren doorgaans op een opgave-formulier of de eerste avond bij de rondvraag dat zij „technieken” komen leren die nuttig zijn voor hun leerlingen of voor de leden van hun jeugdgroep enz. Wij hopen dat de meesten wel huistoe komen met enig inzicht in de pedagogische betekenis van de creatieve impuls voor onze Vlaamse, lome, trage volksaard.

Hier nu een aantal meer objectief kenbare gegevens :

De geografische herkomst van de cursisten is te achterhalen uit de toelating van het secretariaat.

De antwoorden betr. *leeftijd, geslacht, levensbeschouwing en politieke oriëntatie* mogen ook als representatief aanvaard worden.

De geografische spreiding per arrondissement :

De Stichting-Lodewijk de Raet als algemeen-Vlaamse Volkshogeschool

	<i>Aantal cursisten per 10.000 inwoners</i>
Antwerpen	11,57
Brussel	6,80
Gent	15,42
Kortrijk	19,12
Aalst	15,52
Mechelen	13,35
St.-Niklaas	18,94
Brugge	14,68
Leuven	8,04
Dendermonde	12,12
Roeselare	11,54
Oudenaarde	13,27
Turnhout	5,06
Ieper	11,58
Oostende	10,33
Eeklo	8,50
Tielt	6,80
Diksmuide	10,20
Veurne	9,00
Provincie Limburg	5,21

Deze berekening heeft betrekking op de ganse bestaansduur van het volkshogeschoolwerk tot einde 1958.

Leeftijd

Wanneer we de leeftijdsgroepen procentsgewijze nagaan, krijgen we volgende uitslag :

cursisten tussen 18 en 20	4%
20 en 25	28%
25 en 30	21%
30 en 35	16%
35 en 40	11%
40 en 50	10%
50 en 60	7%
meer dan 60	3%

De Stichting-Lodewijk de Raet als algemeen-Vlaamse Volkshogeschool

Beroepen

	naast ex-terne ook interne bij-eenkomsten		alleen ex-terne bij-eenkomsten		Totaal		Totaal	%
	M	V	M	V	M	V		
Wetenschappelijk kader Hoger Onderwijs	7	1	5	0	12	1	13	2
Leerkrachten	44	79	55	44	99	124	222	30
Studenten	37	15	47	20	84	35	119	16
Sociale werkers en werksters	29	20	19	17	48	37	85	12
Vrije beroepen	8	1	29	2	37	3	40	5
Geestelijken	3	1	5	—	8	1	9	1
Employés en ambtenaren	34	5	84	7	118	12	130	18
Arbeiders en boeren	6	1	25	1	31	2	33	5
Andere beroepen	17	12	15	—	32	12	44	6
Zonder beroep	3	8	2	14	5	22	27	4
Niet aangeduid	1	2	2	4	3	5	8	1
Totaal	189	145	288	109	477	254	731	100

Levensbeschouwelijke en politieke voorkeur

62% van de oud-cursisten vermelden uitdrukkelijk dat zij rooms-katholiek zijn, terwijl 56% als politieke gezindheid de C.V.P. opgeven. *Wat het geslacht betreft*, wijzen bekomen cijfers er op dat de vrouwelijke cursisten minder belangstelling koesteren voor algemene onderwerpen (kwestie van nog onvolledige vrouwelijke emancipatie en beperktheden van het meisjes-onderwijs in België?).

Belangrijk is het ook door de enquête bevestigd te zien dat het aantal cursisten dat aan een groot aantal cursussen deelneemt betrekkelijk gering is. De Stichting verheugt zich daarover omdat zij geen besloten club van „getrouwen” wil oprichten: mensen die naar alles en nog wat komen aangedraafd om hun vrije tijd te vullen. Wel te verstaan, hiermede worden niet bedoeld de werkelijk interessante deelnemers die nieuwe gezichtshoeken en belangstellingsferen ontdekken op de volkshogeschool en zodoende na b.v. een bedrijfscursus gevolgd te

Prettig is het uit de enquête en uit de cartotheek te leren dat, voor wat betreft de eigenlijke cursussen, de afstand van geen betekenis is en zelfs een positieve factor blijkt te zijn. In feite blijft men niet weg omdat „het te ver is” (ook al beweert men zulks). Zo was op de cursussen die te Brugge gehouden werden het % West-Vlamingen doorgaans geringer dan op cursussen in het centrum van het land georganiseerd.

De enquête en enkele steekproeven in de boekhouding laten toe het percentage van hen die reductie (of uitzonderlijk vrijstelling) van de bijdrage ontvangen op ongeveer 25% te schatten. Dit hoge procent dient vergeleken met het procent 77,5% cursisten „in strikt persoonlijke naam”.

Aangezien de meeste cursisten tot de niet welgestelde bevolkingslagen behoren wijst dit percentage er op dat er in Vlaanderen nog een betrekkelijk hoog idealistisch potentieel aanwezig is.

Minder prettig is het uit de antwoorden op te maken dat een aantal van de 25% bevoorreedden bekennen dat zij toch zouden gekomen zijn mocht de vrijstelling of reductie geweigerd geweest zijn.

Wat betreft de cursisten, dringt zich een treurige conclusie op uit de opgave van de beroepen.

Het is doodjammer dat arbeiders en boeren te vaak afwezig blijven. Zulks betekent in een bepaald opzicht een mislukking voor het Vlaamse volkshogeschoolwerk. Het is ook tekenend voor de angstwekkende achterstand van Vlaanderen in sociaal-cultureel opzicht. Om het met vader Cats te zeggen dat zijn nu eenmaal „*dingen die meer waar dan aangenaam zijn*”.

Bij deze opmerking wordt uitgegaan van de stelling en ook van de praktische ervaring dat verstandige arbeiders en boeren tegenwoordig wel mee kunnen in het gesprek met zgz. intellectuelen.

Na de vestiging van de politieke democratie en grotendeels van de sociale democratie, is er nog heel veel te doen voor de uitbouw van de economische en de culturele democratie. Het is zelfs zo dat de politieke democratie slechts een mooie schijn blijft zonder de culturele democratie. Wat deze laatste betreft is het toch overduidelijk dat de jonge arbeider en boer in 1960 deze pas dan kan verwerven indien hij zich rustig op zijn plaats weet te bewegen in de geestelijke omgang met vertegenwoordigers van de zgz. leidende stand. Hoezeer de ijver die wordt aan de dag gelegd om jonge arbeiders en boeren op te leiden binnen de wallen van de verzuilde „ouvrieristische” of „jonge

boeren" organisaties waardering verdient, toch blijft deze vorming onvolledig zolang deze jongeren zich niet mogen, niet willen of niet kunnen meten met „anderen". Het grote ideaal van een volledige samenlevingsvorming door volwaardige ontmoeting van mensen uit alle kringen benadert de Stichting enigszins wel, wat betreft de levensbeschouwelijke en politieke tegenstellingen, — zij bereikt dat *niet* wat betreft de sociale verschillen.

De oorzaak ?

Deze is niet in hoofdzaak te zoeken in de programma's. Het is geen onmogelijke kunst aan te „geleerde" sprekers (en dat zijn doorgaans niet de hoogleraren, wel de pas afgestudeerde jonge sprekers) de eisen van de volksopvoeding diets te maken zodanig dat zij met mensen willen spreken i.p.v. een leerstof te debiteren.

Uit gedane steekproeven blijkt met zekerheid dat de arbeiders wel zouden willen komen. Voor de boeren is zulks niet het geval: een boer kan zich doorgaans wel vrij maken gedurende sommige perioden van het jaar. Onze Vlaamse boeren worden echter door de boerenorganisaties sterk geïsoleerd gehouden.

De oorzaak waarom de Stichting de arbeiders en lagere executieve employés niet bereikt is voornamelijk te zoeken bij de werkgevers die het belang van het volkshogeschoolwerk in België niet inzien dan wanneer een aantal onder hen dit in Nederland wel doen. Ook de vakorganisaties blijven in gebreke omdat zij hun invloed niet aanwenden opdat de arbeiders (de besten), evengoed als hun directeur, aan conferenties of studiebijeenkomsten zouden kunnen deelnemen tijdens de werktijd. Werkgevers en vakbonden realiseren niet voldoende de betekenis van volkshogeschool-ontmoeting in dit opzicht. Ongetwijfeld schoot de Stichting zelf tot nu toe te kort om zulks door overreding én aan de werkgevers én aan de vakbonden te doen inzien. Met de operatie „overreding tot culturele democratie" zal een begin dienen gemaakt te worden bij de vakbonden en bij de overheidsdiensten omdat deze instanties er het gemakkelijkst vatbaar kunnen voor zijn. Van de werkgevers is aanvankelijk minder te verwachten behalve van het halve dozijn werkelijk én grote én Vlaamse en progressieve ondernemingen. De bedrijfsleiders in Vlaanderen zijn ofwel kruideniers of nog maar half geëvolueerde kruideniers — ofwel eenvoudig de employés van het on-Vlaamse grootkapitaal dat nog steeds t.a.v. Vlaanderen in de kolonialistische illusie leeft dat de arbeidersmassa dom moet blijven of althans geen verdere aspiraties moet

Ontvangsten uit de activiteiten, uit de overheidstoelagen en toelagen van de bedrijven en particulieren — evolutie 1953-1959 ¹⁾

Periode	Ontvangsten van deelnemers ²⁾	Index 1954 = 100	Overheids-toelagen	Index 1954 = 100	Toelagen bedrijven en particulieren ¹⁾	Index 1954 = 100	Totaal ¹⁾
1952-53	195.323,20	84	273.620	61	549.890	195	1.018.82
1954	233.199,80	100	445.068	110	281.880	100	960.14
1955	209.886,—	90	494.985	111	375.695	133	1.080.56
1956	219.958,50	180	595.167	134	446.950	159	1.462.07
1957	711.817,45	305	774.089	174	481.132	170	1.967.05
1958	608.020,90	261	1.046.475	235	523.751	186	2.178.24
1959	824.303,—	353	1.065.294	239	557.000	197	2.446.59
Totaal :	3.202.508,85		4.694.698		3.216.298		11.113.50

1) Men dient er rekening mede te houden dat deze cijfers genomen werden u jaarlijkse ontvangsten- en uitgavenrekeningen waarvan de balansen van de e jaren niet eenvormig zijn met de laatste. Aldus dient te worden opgemerkt

1. in de rekeningen van het jaar 1955 alle toelagen der bedrijven en particul voor 1952 opgenomen zijn ;

2. in 1953 370.000 F, in 1954 130.000 F en in 1955 10.000 F van de ontvang rechtstreeks in het passief opgenomen werden (fondsvorming). De andere werd het surplus over de rekening van ontvangsten en uitgaven gevoerd, te in 1956 en 1957 intoring van het fonds plaats greep ;

3. op 31 december 1959 er 788.000 F achterstallige overheidstoelagen geno worden.

²⁾ Ontvangsten uit bijdragen van deelnemers aan de activiteiten en uit de verl van publicaties

deel van deelnemers, overheidstoelagen en toelagen van bedrijven
 en particulieren in de dekking van het totaal der eigenlijke uitgaven.
 Evolutie 1953-1959.

Periode	Eigenlijke uitgaven	Aandeel % deelnemers	Aandeel % overheids-toelagen	Aandeel toelagen van bedrijven en particulieren	
				(1)	(2)
1953	608.347,30	32	45	30	90
1954	837.768,70	28	54	18	34
1955	974.482,80	22	51	38	39
1956	1.536.711,85	27	39	29	29
1957	2.101.045,80	34	37	23	23
1958	2.144.799,70	28	49	24	24
1959	2.308.567,18	36	46	24	24
Totaal	10.511.722,33	30	45	26	31

scriptum

Deelnemers inzake volwassenenvorming in internaatverband die naar de leiding van dit overzicht aanvullende inlichtingen wensen te verkrijgen kunnen naar meer uitvoerige documentatie vragen.

De rekeningen zijn gehouden met de in 1953, 1954 en 1955 rechtstreeks in het passief opgenomen sommen (voorgaande tabel).
 De rekeningen zijn gehouden met de in 1953, 1954 en 1955 rechtstreeks in het passief opgenomen sommen (voorgaande tabel).